

ומפרשת הגמרא:

א. אקמצא ובר קמצא הרוב ירושלים: (27)

דההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבכיה בר קמצא.

[אחד מאנשי ירושלים היה לו אוהב ושמו "קמצא", ושונא היה לו, ושמו "בר קמצא"].

עבד ההוא גברא סעודתא. [עשה אותו אדם סעודה].

אמר ליה ההוא גברא לשמעיה: זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא.

[אמר אותו אדם לשמשו: לך והבא לי לסעודה את "קמצא" שהיה אוהבו, ושגה השליח והלך והביא לסעודה את "בר קמצא"].

אתא אשכחיה ההוא גברא לבר קמצא דהוה יתיב, אמר ליה בעל הסעודה: מכדי ההוא גברא בעל דבבא דההוא גברא, מאי בעית הכא??

[הגיע בעל הסעודה, ומצאו לבר קמצא שהיה יושב בסעודה, ואמר לו: הרי אתה הנך שונאי, ומה מעשיך כאן!?!]

וציוה לו בעל הסעודה: קום פוק! [קום וצא מן הסעודה!].

אמר ליה בר קמצא: הואיל ואתאי, שבקן! ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא.

[אמר בר קמצא לבעל הסעודה: הואיל וכבר באתי, הניחני, ואתן לך דמי מה שאוכל ואשתה].

אמר ליה בעל הסעודה: לא אסכים שתישאר א-11 בסעודתי!

חזר ואמר ליה בר קמצא: יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך, אמר ליה בעל הסעודה: לא!

[חזר בר קמצא ואמר לבעל הסעודה: אוסיף ואתן לך דמי מחצית כל הסעודה, ובלבד שתניחני; אמר לו בעל הסעודה: לא, אינני מסכים].

חזר ואמר ליה בר קמצא: יהיבנא לך דמי כולה סעודתיך, אמר ליה: לא!

[חזר ואמר בר קמצא לבעל הסעודה: אוסיף ואתן לך דמי כל הסעודה, ובלבד שתניחני לנפשי; אמר לו בעל הסעודה: לא!].

נקטיה בעל הסעודה בידיה דבר קמצא, ואוקמיה ואפקיה.

[אחז בעל הסעודה בידו של בר קמצא, העמידו והוציאו מן הסעודה].

27. ראה במהר"ל שבבית שני זכו לבית המקדש מכח האחדות שבהם, ועל כן החורבן היה מחמת פירוד ושנאת חינם, ולזה רומז השם "קמצא" כמו "וקמץ משם" [ויקרא ב] בקרבן המנחה שמשמעותו חילוק ופירוד משארית המנחה. ומה שאמרו שאף על ידי קמצא חרבה ירושלים, הוא כי במקום שיש שנאת חינם, לוקח

אדמתם זכו לשלשה דברים: השכינה היתה שרויה בינהם, וזה היה ניכר בירושלים; היה בארץ ריבוי עם גדול, וזה היה ניכר בטור מלכא — כמו שמפרשת הגמרא לקמן נז א; והיו בארץ ישראל כרכים גדולים ומבוצרים, כמו שמצאנו בביתר; ושלשה אלו חרבו על ידי החטא.

אמר בר קמצא בלבו: הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה בבעל הסעודה, שמע מינה קא ניהא להו.

[אמר בר קמצא בלבו: הואיל וישבו שם החכמים, ולא מחו בבעל הסעודה על שביישני, משמע שנח בעיניהם המעשה שעשה].⁽¹⁾

וכיון שכך: איזיל איכול בהו קורצא בי מלכא.

[אלך ואלשין עליהם בפני המלך].⁽²⁾

אזל בר קמצא אמר ליה לקיסר: מרדו בך יהודאי!

[הלך בר קמצא ואמר לקיסר הרומאי: מרדו בך היהודים].

אמר ליה הקיסר לבר קמצא: מוי יימר ?

[אמר לו הקיסר לבר קמצא: מי יאמר, כלומר: האין תוכיח לי שאכן מרדו בי היהודים!].

אמר ליה בר קמצא לקיסר: שדר להו קורבנא, חזית אי מקרבין ליה!

[אמר לו בר קמצא לקיסר: הבה ואוכיח לך כי אכן מרדו בך היהודים; שלח להם קרבן,⁽³⁾ ותראה אם מקריבים הם אותן].⁽⁴⁾

אזל שדר בידיה עגלא תילתא, [משובח]⁽⁵⁾ **בהדי דקאתי, שדא ביה מומא בניב שפתים, ואמרי לה: בדוקין שבעין,** ⁽⁶⁾ **דוכתא דלדידן על המזבח הוה מומא, ולדידהו — לגוי בבמה שלו** ⁽⁷⁾ **— לאו מומא הוא,** הואיל ואין כאן חסרון אבר.

[הלך הקיסר ושלח בידו של בר קמצא עגל משולש לקרבן; ובעודו בא לירושלים ובידו הקרבן, הטיל בר קמצא מום בקרבן בשפתיו של העגל, ויש אומרים שהטיל מום באישון

הקרבן, וראה מה שביאר בזה המהר"ל.
5. ראה בתוספות כאן וברש"י עירובין סג א מה הוא "עגלא תילתא", וראה עוד במהרש"א.

6. ראה בתשובות הרשב"א סימן שכ"ו ש"דוקין שבעין" הוא חולי שבעין ולא מכה, ואף על פי כן יתכן שהיה בר קמצא חריף ברמאותו כל כך עד שידע לתת סם או להכותה בעיניה באופן שיתפתח אצל הבהמה אותו החולי במשך הזמן עד שיגיע לבית המקדש, כי מהלך רב היה לו מבית המלך עד ירושלים, ובינתיים גדל הדוק בעיניה. ["דוק" זה הוא קרום הגדל על העין מחמת חולי — לעזי רש"י].

7. צריך להבין מדוע לא לקח מתחילה בעל מום כזה מן המלך, וגם למה לא הטיל בבהמה מום

לו כל אחד אוהב כדי לחלוק על אחר שהוא שונא אותו, וזה ענין הפירוד שהיה באהבתם, וראה עוד בעיון יעקב.

1. ומה שנמנעו חכמים מלמחות, מפני שלא היה בידם למחות — מהרש"א, וראה עוד טעם שם.

2. "אכילת קורצא" לשון מלשינות הוא, ראה ברש"י וברמב"ן ויקרא יט טז.

3. כי קיימא לן [חולין יג ב]: גוים יכולים לשלוח קרבנות לבית המקדש, ומותר לכהנים להקריבם.

4. יש שפירשו, שאם לא יסכימו היהודים להקריב את קרבן המלך, אות הוא שמרדו בו, כי אינם רוצים שיהיה מרוצה לשמים על ידי

אמר להו רבי זכריה: אף זאת אל תעשו, שמא יאמרו: מטיל מום בקדשים, יהרג, כי יהיו סבורים, שלכך נהרג בר קמצא מפני שהטיל מום בקדשים, ועבר על: "מום לא יהיה בו".

וסבור היה רבי זכריה שלא יקפיד הקיסר, כי חשב שהקיסר מתכוין לכבוד שמים, ויוכל להבין שנמנעו מלהקריב מחמת כבוד שמים. וקיבלו חכמים את הדברים, ולא ידעו, שהמלך בוחן את נאמנותם אליו על ידי קרבן זה.

הלך בר קמצא וסיפר לקיסר שלא הקריבו את קרבנו, מפני שמורדים הם בו, ומתוך כך ציוה הקיסר להחריב את בית המקדש, לשורפו ולהגלות את עם ישראל מארצו.

אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקיולם, [סבלנותו, שסבל את בר קמצא ולא הרגו⁽¹⁰⁾] החריבה את ביתינו ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו.

העין, שהמום במקומות אלו לגבי ישראל חשוב הוא כמום, ואילו לגבי גוי המקריב קרבן בבמה אינו חשוב מום, הואיל ואין כאן חסרון אבר⁽⁸⁾.

סבור רבנן לקרוביה אף שהיה בעל מום, משום שלום מלכות⁽⁹⁾.

[חשבו החכמים שבירושלים להקריב את הקרבן, על אף המום שבו, משום שלום מלכות].

אמר להו רבי זכריה בן אבקיולם לחכמים: אם אכן תקריבוהו, יאמרו: בעלי מומין קריבין לגבי מזבח, וקיבלו חכמים את דבריו.

וכיון שכן: סבור רבנן למיקטליה לבר קמצא, דלא ליזיל בר קמצא ולימא למלכא.

[רצו החכמים להורגו לבר קמצא, כדי שלא ילך ויספר לקיסר שלא הקריבו את קרבנו].

ההקרה ויסברו שבעלי מומין קריבים לגבי מזבח, ומכל מקום, אין הכרח לדין זה מסוגיא דידן, כי יש לומר שהיה כאן חשש פיקוח נפש וסכנה, ראה מחצית השקל ופרי מגדים. [רבי זכריה היה סבור שאין כאן חשש סכנה כי המלך לא יקפיד כאשר ישמע שנמנעו מלהקריב את הקרבן לכבוד שמים מחמת המום — ריעב"ץ].

10. רש"י, ובתפארת יעקב פירש על פי הגמרא להלן נט א ש"אין מתחילין בגדול" כדי שלא ימנעו מלחלוק עליו, ורבי זכריה גדול שבכולם היה אלא שהיה ענוותן ועל כן אמר את דעתו תחילה כי היה סבור שהוא מן הקטנים, ושוב לא רצו שאר החכמים לחלוק על דעתו. וראה עוד במהר"ל ובמהר"ץ חיות.

גמור, ויש לומר שבודאי שלח המלך את מבחר בהמותיו, דהא שדר בידיה עיגלא תילתא, וגם שלח עם בר קמצא את שלוחיו כדי שיראו שאכן לא מקריבים את קרבנו, ולפיכך הוכרח בר קמצא לפגום את הבהמה באופן שהשליחים לא יכירו בו.

8. בבמה שעושה הגוי ומקריב בעצמו, ראה זבחים קטז ב.

9. ראה במגן אברהם סימן תרנ"ו ח שמשמע מכאן, דשרי לעבור על לאו [כגון הכא לאו ד"כל אשר בו מום לא תקריבו" — ויקרא כב ב] משום שלום מלכות, ורבי זכריה לא מנעם מלהקריב אלא משום גזירה שלא ידעו את טעם היתר

להחריב את בית מקדשו, ולקנח ידיו באותו האיש, דהיינו בנירון, כלומר: בסופו של דבר ינקום הקב"ה את נקמתו ממני].

ערק נירון קיסר ואזל ואיגיר, ונפק מיניה רבי מאיר.

[ערק נירון קיסר מן המערכה והתגייר, ויצא ממנו רבי מאיר].

שדריה — קיסרה של רומי — עילויהו לאספסיינוס קיסר, אתא צר עליה תלת שני.

[ועקב עריקתו, שלח הקיסר הרומי במקומו את אספסיינוס קיסר, והוא הטיל מצור על העיר ירושלים שלש שנים].

הוּוּ בַּהּ הַנְּהוּ תַּלְתָּא עֵתִירִי:

[היו באותו זמן בירושלים שלשה עשירים, שכינוים היה]:

נקדימון בן גוריון, וכן כלבא שבוע, וכן ציצית הכבת.

ומפרשת הגמרא מאיזה טעם היה כינויים כך:

נקדימון בן גוריון: לא כך היה שמו אלא "בוני" היה שמו, ולכך נקרא נקדימון: **שנקדה** [ניקבה את העננים; זרחה] לו **חמה בעבורו**, ושם אביו גוריון [תענית כ א].

ומספרת הגמרא כיצד היה הכיבוש של ירושלים:

שדר עלוייהו לנירון קיסר.

[שלח הקיסר את צבאו על ירושלים, בפיקודו של נירון קיסר⁽¹¹⁾].

כי קאתי נירון קיסר שדא גירא למזרח, אתא נפל בירושלים; שדא גירא למערב אתא נפל בירושלים; שדא גירא לארבע רוחות השמים, אתא נפל בירושלים.

[כאשר הגיע נירון קיסר קרוב לירושלים וירה חץ לצד מזרח, הלך החץ ונפל בירושלים, וכן כאשר ירה חץ לכל למערב ולשאר רוחות השמים, הלך החץ ונפל בירושלים].⁽¹²⁾

אמר ליה נירון קיסר לינוקא [תינוק]: פסוק לי פסוק!

אמר ליה אותו תינוק: "ונתתי את נקמתי באדום ביד [על ידי] עמי ישראל", כלומר: שהם החריבו ביתו של הקדוש ברוך הוא, ואני אנקום מהם על ידי עם ישראל.⁽¹³⁾

אמר נירון קיסר בלבו: קודשא בריך הוא בעי לחרובי ביתיה, ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא.

[אמר נירון קיסר בלבו: רצונו של הקב"ה

בירושלים, וראה עוד במהר"ל.

13. מהרש"א. כי בבית ראשון נקם הקדוש ברוך הוא את נקמתו מבבל על ידי מלכות פרס, אבל לעתיד לבא נאמר[עובדיה]: "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו".

וראה בענף יוסף שנירון קיסר היה סבור

11. כך היה מכונה, אף על פי שלא היה מלך אלא שר צבא — מהר"ם שיף.

12. אף שהיה רחוק מעט מן העיר מכל מקום נשאו הרוח דרך פלא עד העיר — מהרש"א. ומיושב בזה, דלכאורה קשה איזה חידוש היה במה שירה חץ לכיוון ירושלים ונפל החץ

חד מהנהו עתירי אמר להו לבני ירושלים:
אנא זייני להו בחיטי ושערי.

[אחד מעשירים אלו, אמר: אני זן את כל בני
העיר בחטים ושעורים].

וחד מהנהו עתירי אמר להו: אנא זייני להו
בדחמרא ובדמלחא ומשחא.

[ואחד מן העשירים אמר: אני אזון את בני
העיר ביינ, מלח ושמן].

וחד אמר להו: בדציבי.

[והשלישי אמר: אני אספק עצים לכולם].

ושבחו רבנן לדציבי, [שיבחו חכמים את
אותו עשיר שאמר: אני אספק עצים].

וכעין שמצאנו ברב חסדא שהיה מחשיב את
העצים מאד:

דרב חסדא, כל אקלידי הוה מסר לשמעיה בר
מדציבי, משום (15) דאמר רב חסדא: אכלבא
דחיטי בעי שיתין אכלבי דציבי.

[היה מוסר את כל מפתחות אוצרותיו
לשמשו, מלבד את מפתחות מחסני העצים;

כי פעם אחת עלו ישראל לרגל לירושלים,
ולא היה להם מים לשתות, הלך נקדימון
אצל אדון אחד, ואמר לו: הלויני שתים
עשרה עינות מים, ואם איני נותן לך למועד
שנקבע, הריני נותן לך שתים עשרה ככר
כסף תמורתם, וקבע לו זמן לפרעון המים;
כיון שהגיע הזמן שקבעו, ולא ירדו גשמים
עד לפנות ערב, נכנס נקדימון לבית המקדש
ועמד בתפילה, מיד נתקשרו שמים בעבים,
וירדו גשמים עד שנתמלאו שתים עשרה
עינות המים; אמר לו אותו אדון לנקדימון:
”עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך
את מעותי, שכבר שקעה חמה וגשמים
ברשותי ירדו”, חזר נקדימון ונכנס לבית
המקדש ועמד בתפלה, ומיד נתפזרו העבים
וזרחה החמה [שם יט ב].

בן כלבא שבוע: שהיה מכניס אורחים, וכל
הנכנס לביתו כשהוא רעב ככלב, יוצא
מביתו כשהוא שבע.

בן ציצית הכסת: שהיתה ציציתו [ציצית של
טליתו] נגרת על גבי כסתות, שלא היה
מהלך על הארץ אלא על גביהם. (14)

איכא דאמרי: ”בן ציצית” היה שמו, ולמה
נקרא ”הכסת”: שהיתה כסתו [כסא שלו]
מוטלת בין גדולי רומי כשהיה הולך ברומי
להקביל את פני הקיסר.

ציציותיהם נגררין על הארץ, וקשה על מה
שכתב בשלחן ערוך אורח חיים כא ד: יש לזהר
כשאדם לובש טלית שלא יגרור ציציותיו — מגן
אברהם, וראה שם מה שתירץ, ובמה שכתב עליו
בהפלאה שבערכין ערך צץ. וראה עוד במגן
אברהם סימן י ס”ק יג.

15. בפשוטו אין צורך להביא את דברי רב

שיקבל שכר מהקדוש ברוך הוא על שעושה את
רצונו, שהרי מה שקסם בחיצים הורה לו שכך
רצונו יתברך, אך הינוקא לימד אותו שבסופו של
דבר הוא יענש היות שהבורא ברוך הוא משתמש
ברשעים כדי לעניש, ולבסוף יענישם, ראה שם
מה שהביא מדברי הרמב”ם והראב”ד.

14. משמע לכאורה דאנשים אחרים היו

קמו הנהו בריוני וקלנהו להנהו אמברי דחיטי ושערי והוה כפנא.

[הלכו הבריונים ושרפו את אוצרות החיטים והשעורים, כדי שיהיו מוכרחים להלחם].

ויהי רעב בירושלים! ומספרת הגמרא, עד כמה קשה היה הרעב:

מרתא בת בייתוס, עתירתא דירושלים הויא.

[אשה היתה בירושלים ושמה מרתא בת בייתוס, והיא היתה "עשירת ירושלים"].

שדרתה לשלוחה, ואמרה ליה זיל אייתי לי כמידא.

[שלחה מרתא את שלוחה, כדי לקנות לה סולת לעשיית פת נקיה].

אדאזל איזרבן; אתא שלוחה ואמר לה למרתא: חירתא ליכא, אבל גושקרא איכא.

[עד שהגיע השליח לשוק, נמכר כבר כל הסולת; חזר השליח ואמר למרתא: סולת לעשיית פת נקיה אול, אבל קמח לעשיית פת קיבר, עדיין ניתן להשיג, האלך ואביא?].

אמרה ליה: זיל אייתי לי; אדאזל איזרבן; אתא ואמר לה: גושקרא ליכא, קימחא דשערי איכא; אמרה ליה: זיל אייתי לי, אדאזל איזרבן.

ומשום שהיה אומר: על כל אוצר של חיטים, יש צורך בששים אוצרות של עצים].

הוה להו להנהו עתירי למיזון לבני ירושלים עשרים וחד שתא.

[המלאי שהיה לאותם עשירים, היה בו בכדי לזון את כל בני העיר עשרים ואחת שנה].

הוה בהו בין אנשי ירושלים הנהו בריוני.

[היו בין אנשי ירושלים אנשים בריונים, כלומר: ריקים ופוחזים למלחמה].

אמרו להו רבנן להנהו בריוני: ניפוק ונעביד שלמא בהדיהו.

[אמרו החכמים לאותם בריונים: הבה נצא ונעשה שלום עם הרומיים].

לא שבקינהו הבריונים לחכמים.

[לא הניחו הבריונים לצאת ולעשות שלום].

אמרו להו הנהו בריוני לרבנן: אדרבה ניפוק ונעביד קרבא בהדיהו.

[אמרו הבריונים לחכמים: הבה נצא ונעשה מלחמה עם הרומיים].

אמרו להו רבנן להנהו בריוני: לא מסתייעא מילתא. (16)

[אמרו החכמים לבריונים: לא יסתייע בדינו לנצחם].

16. כי מעשה אבות סימן לבנים, ומיעקב אבינו יש ללמוד להכנע לעשיו, כמו שכתוב [בראשית לג יד]: "יעבור נא אדוני לפני עבדו" — מהרש"א, וראה עוד מה שכתב המהרש"א בעבודה זרה ח ב.

חסדא, ודי היה לנו להוכיח את חשיבותם של העצים ממה שרב חסדא לא מסר את מפתח אוצר העצים לשמשו, וראה עוד יוסף על עין יעקב מה שהביא לתרץ בשם סדר הדורות וראה עוד במהר"ל.

דרכי צדוק הוה יתיב ארבעין שנין בתעניתא, דלא ליחרב ירושלים.

[רבי צדוק ישב בתענית — קודם החורבן — ארבעים שנה, (17) כדי שלא תיחרב ירושלים].

ועקב התעניות הרבות: כי הוה אכיל רבי צדוק מירי, הוה מיתחזי מאבראי.

[כשהיה אוכל רבי צדוק איזה דבר, היה נראה האוכל מבעד לגרונו הכחוש מרעב].

וכי הוה בריא, מיייתי ליה גרוגרות מייין מייחו ושדי להו.

[וכאשר סיים את תעניתו ורצה להברות את עצמו, היו מביאים לו גרוגרות והיה מוצץ את הלחות שבהם, והיה זורקם].

ואת הגרוגרות המושלכות האלה אכלה מרתא, ומתוך כך נחלתה ולבסוף מתה.

כי הוה קא ניהא נפשה דמרתא, אפיקתה לכל דחבא וכספא שדיתיה בשוקא, כי אמרה: האי למאי מיבעי לי?!

[כשנטתה מרתא למות, הוציאה את כל זהבה וכספה והשליכתם בשוק, כי אמרה: מה צורך לי בכל זה?!].

והיינו דכתיב [יחזקאל ז יט]: "כספם בחוצות ישליכו, וזהבם לנדה [לתיעוב] יהיה, כספם וזהבם לא יוכל להצילם, ביום

[אמרה מרתה לשלוחה: לך והבא לי מאותו קמח, ואולם עד שהלך להביא את הקמח נמכר אף קמח זה; חזר ואמר השליח למרתא: הקמח שביקשת אזל, אך יש עדיין קמח העשוי משעורים; אמרה לו: לך והבא לי קמח זה, ואולם עד שהגיע השליח לקנותו, אזל אף הוא].

הוה שליפא מרתא מכאנא, אמרה: איפוק ואיחזי אי משכחנא מידי למיכל.

[באותה שעה היתה מרתא חלוצת מנעלים, יחיפה, ואמרה: אלך אני בעצמי לראות אם אמצא משהו לאכול].

איתיב לה פרתא בכרעא ומתה.

[נדבק לה למרתא ברגליה היחפות פרש של גללי בהמה, ומתוך שאיטניסית היתה — מתה].

קרי עלה — דמרתא — רבן יוחנן בן זכאי, את הפטוק האמור בתוכחה [דברים כח נז]: "הרכה בך והענוגה אשר לא ניסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג ומרוך".

איכא דאמרי לא כך היה המעשה שגרם למותה, אלא שמתוך רעבונה גרוגרות דרבי צדוק [חולה היה — כדמפרש ואזיל — והיה מוצץ מן הגרוגרות את מימיהם ומשליכין] מצאה על הארץ ואכלה, ואיתניסה ומתה [מתה מתוך איטניסותה] שהיה בהם ריח החולי של רבי צדוק.

מפרשת הגמרא מה הם גרוגרות דרבי צדוק:

17. כי ארבעים שנה קודם החורבן ראו סימנים שעומד הבית להחרב — מהרש"א, ראה ביומא לט ב.

עברת ה', נפשם לא ישבעו, ומעיהם לא ימלאו, כי מכשול עונם היה".

ממשיכה הגמרא לספר את ההתפתחויות בירושלים עקב המצור והרעב:

"אבא סקרא" – ריש בריוני דירושלים – בר אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי הוה.

[ראש בריוני ירושלים – "אבא סקרא" שמו⁽¹⁸⁾] – היה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי].

שלח ליה – רבן יוחנן בן זכאי – שלח ובפיו בקשה:

תא בצניעא לגבאי.

[בוא אלי בצניעה, לבל ישגיחו בך שאר הבריונים].

אתא [בא] "אבא סקרא" אל רבי יוחנן; אמר ליה רבי יוחנן:

עד מתי עבדיתו הכי וקטליתו ליה לעלמא בכפנא!?⁽¹⁹⁾

[עד מתי תעשו כן, להמית את כל הקהל הזה ברעב!].

אמר ליה אבא סקרא לרבי יוחנן:

וכי מאי איעביד! ? דאי אמינא להו מירי, קטלו לי!

[וכי מה יש ביכולתי לעשות, הרי אם אך אומר להם דבר בענין זה – יהרגוני].

אמר ליה רבן יוחנן לאבא סקרא:

חזי לי תקנתא לדירי, דאיפוק, ואפשר דהוי הצלה פורתא.

[מצא לי איזו תחבולה שאוכל לצאת מן העיר בלא שימנעוני הבריונים, כי אפשר יהיה על ידי זה מעט הצלה לבני העיר].

אמר ליה [השיא אותו עצה] אבא סקרא:

נקוט נפשך בקצירי, וליתי כולי עלמא ולישיילו בך, ואייתי מירי פריא ואגני גבך ולימרו דנח נפשך.

[הוצא על עצמך שמועה שחולה אתה, ומתוך כך יבואו אנשים לדרוש בשלומך ויתפרסם שחולה אתה, ולאחר זמן שים איזה דבר מסריח לידך,⁽²⁰⁾ כדי שיצא הקול שמת רבן יוחנן].

וראה במדרש רבה שם.

19. כי להלחם אי אפשר, כדעת חכמים לעיל: "לא מסתיעא מילתא", ואתם מונעים מאיתנו להשלים עם הרומאים, ונמצא שאתם גורמים להמית את כולם ברעב. מהרש"א.

20. כי הבריונים לא היו מאפשרים להוציא מתים לקבורה, אלא כשהיה המת מסריח – חכמת מנוח, וראה ברש"י ד"ה ואגני ובמדרש רבה שם.

18. א. כך פירש רש"י. וראה במהר"ץ חיות מה שהביא ממדרש איכה פרשה א אות לא וראה שם במדרש שינויים רבים ממה שהובא בסוגיא דהכא.

ב. ומה שהזכירו כאן שהיה בן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי, הוא על פי מה שאמרו [בבא בתרא קי א] רוב בני דומים לאחי האם, לפיכך היה אבא סקרא טוב בפנימיותו אלא שהיה כפוף לחבריו הרשעים, כדלקמן. עיון יעקב,

וליעיילו בך תלמידך, ולא ליעול בך איניש
אחרינא, ולא לרגשן בך דקליל את, דאינהו
ידעי דחייא קליל ממיתא; ואכן עביר רבי
יוחנן הכי.

[הוצא הוראה שישאו את מטתך תלמידך
בלבד ולא אדם אחר, כדי שלא ירגישו שהנך
קל כשיבואו, כי יודעים האנשים, העוסקים
בקבורה, שהחי קל מן המת, ויבינו שאינך
מת; וכן עשה רבן יוחנן בן זכאי].

נכנס בו, כלומר: נטלו את מטתו רבי
אליעזר מצד אחד, ורבי יהושע מצד אחר.

כי מטו לפיתחא, בעו הנהו בריוני למדקריה,
אמר להו אבא סקרא: יאמרו רבן דקרו.

[כאשר הגיעה ה"הלזיה" לפתח העיר
ירושלים — שם היו הבריונים שומרים לבל
יהיך מישהו לצאת ולעשות שלום עם
הרומאים — ביקשו הבריונים לדקור את
"המת" ברמחים, לוודא שאכן מת הוא, ואין
מערימים עליהם; (21) אמר להם אבא סקרא:
אל תעשו כן שהרי יאמרו: רבן דקרו].

בעו הבריוני למדחפיה, אמר להו אבא
סקרא: יאמרו: רבן דחפו.

[בקשו הבריונים לפחות לדחוף את "המת",
כדי שיצעק אם חי הוא; אמר להם אבא
סקרא: אף זאת אל תעשו מפני שיאמרו:
"רבן דחפו"].

פתחו ליה בריוני בבא, נפק.

[פתחו הבריונים את השער, ויצא רבן יוחנן
בן זכאי מן העיר על המיטה].

כי מטא [כשהגיע] רבן יוחנן בן זכאי **לחתם**
למקומו של אספסינוס, אמר רבן יוחנן בן
זכאי לאספסינוס: **שלמא עלך מלכא!**
[שלום עליך המלך!] **שלמא עלך מלכא!** (22)

אמר ליה אספסינוס לרבן יוחנן בן זכאי:

מיחייבת תרי קטלא:

חדא, דהא לאו מלכא אנא, וקא קרית לי
מלכא, ותו, אי מלכא אנא, עד האידנא
אמאי לא אתית לנבאי?!

[חייב אתה שתי מיתות:

האחד: איני מלך ואתה לועג לי כשאתה
קורא לי "מלך". (23).

השני: אם אכן מלך אני, כדבריך, מדוע לא
באת אלי עד היום!].

אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי לאספסינוס,
אענה לך על טענותיך אחת לאחת:

א. דקאמרת, לאו מלכא אנא: [אשר אמרת:
איני מלך]

21. ואף שהוציאו קול על מיתת רבן יוחנן, מכל
מקום השומרים על הפתח לא שמעו על כך, כי
היו על משמרתם כל הזמן, ולא הורשו לזוז
ממקומם. ריעב"ץ.

22. א. כך פירש רש"י, וראה במהרש"א
ובמהר"ם שיף על פי המדרש שברכתו
לאספסינוס היא כמרידה במלך האמיתי.

22. מה שבירך אותו בלשון כפולה, הוא על פי